

ARTVİN YÖRESİ ÇOCUK OYUNLARINDA TÜRK, GÜRCÜ, LAZ VE HEMŞİN HALKLARININ KÜLTÜR BİRLİĞİ

CULTURAL UNITY OF TURKISH, GEORGIAN, LAZ AND HEMSHIN COMMUNITIES IN CHILDREN GAMES IN ARTVIN REGION

Mehmet Ali KESKİN*

ÖZ: Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en doğusunda yer alan Artvin, tarihi ve kendine özgü coğrafi yapısından kaynaklı zengin bir kültüre sahip ilimizdir. Geçmişten bugüne birçok kültüre ev sahipliği yapmış ilimizde Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin halkları bir arada yaşamaktadır. Bu kültürel etkileşim ve birliktelik bölgenin geçmişteki izlerini günümüze kadar taşımıştır. Yörede yaşamakta olan halkların kültür birliği çocuk oyunlarına da yansımıştır.

Bu makalede, Artvin ve ilçelerinin bazı köylerinde yaşayan halkların belleğindeki çocuk oyunlarının derlemesi yapılmış; oyunların adı, oynanma şekli ile ilgili bilgi verilerek, bu oyunlardaki kültürel birlikteliğin ve birbirlerine aktarımdaki kültürel etkileşimin tespit ve yorumlanması amaçlanmıştır. Derlenen oyunları incelediğimizde bazı oyunların kültürle birlikte aktarılıp etkileşim göstererek devam ettiğini görmek mümkündür. Bu kültürel birliktelik ve etkileşim ya oyunun adında ya oynanma şeklinde ya da oyunun oynandığı malzeme ve isminde kendini gösterir. Oynanan oyunlarda köylerde konuşulan Türkçe, Gürcüce, Lazca ve Hemşince dillerine göre oyunun kültürel etkileşime uğradığı görülmüştür. Makalede oyunların bu kültürel birlik ve etkileşimleri de örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artvin, kültür birliği, çocuk oyunları, kültür, oyun kültür ilişkisi.

ABSTRACT: Artvin which is located in the east of the Eastern Black Sea region is one of our provinces having its unique rich culture due to its historical and geographical structure. Turkish, Georgian, Laz and Hemshin communities have lived together in our city hosted various cultures until today. This cultural interaction and unity have brought traces of the past of the region till present. The cultural unity of the people living here has been observed in the games of children in the region.

The aim of the study is to compile the children games in the minds of the public living in some villages of Artvin and its districts and to examine and evaluate the cultural unity in these games and the cultural interaction in terms of transferring to each other by providing information regarding the names of the games and how to play them. When these compiled games have been examined, it is possible to see that some of these games are still played by interacting with the culture. This cultural unity and interaction can be observed either in the name of the game, in the way of playing or in the material of the game. It was found that the game has been exposed to cultural interaction according to the languages spoken in the villages such as Turkish, Georgian, Lazian and Hemshinian. Such cultural unity and interactions have also been discussed in the study.

Keywords: Artvin, cultural unity, children games, culture, game culture relationship.

* Dr. Öğretim Üyesi – Artvin Çoruh Üniversitesi Artvin Meslek Yüksekokulu Kültürel Miras ve Turizm Programı / Artvin – m_alikeskin@artvin.edu.tr (ORCID ID: 0000-0003-0262-0353)

Giriş

Artvin halkının belleğindeki sözlü anlatımlar halkbilimi açısından oldukça değerlidir. Bu sözlü anlatımlar içerisinde çocuk oyunları da önemli yer tutar. Çünkü çocuk oyunları da diğer birçok unsur gibi kültürel mirasın bir parçasıdır. Toplumların köklerini, geleneklerini ve yaşam biçimlerini yansıtır. Bu yönüyle bakıldığında *Huzinga*, kültür ve oyun etkileşimini “*Kültür oyun biçiminde doğar, kültür başlangıçtan itibaren oynanan bir şeydir.*” şeklinde belirtmiştir (Johan, 2006: 70).

Oyun kavramı pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir ve birçok tanım yapılmıştır. *Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğü* ’ne göre oyun; “*Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence, bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma*” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2017).

1861-1915 yılları arasında yaşamış olan Gürcistan’ın klasik yazar ve şairlerinden *Vazha Pshavela* (ვაჟა-ფშაველა), ise oyun olgusunu; “*Eski zamanda oynanan çocuk oyunları geçmişin bir resmidir. Geçmişte oynanan oyunların büyük çoğunluğu, geçmişte hayvan gücüne sahip olan savaş, soygun, adam kaçırmaya, esaret ve benzerlerini anımsatmaktadır. Bugün çocukların oynadığı oyunların birçoğu geçmişteki insanların hayat yaşamlarının bir yansımasıdır*” şeklinde belirtir (ვაჟა-ფშაველა, 1900: 76). Bu açıklamaya dayanarak oyunu geçmişin görünen yüzü yani geçmişin aynasıdır şeklinde yorumlayabiliriz.

Oyunlar eğitici, gelişimsel açıdan önemli ve gerekli, aynı zamanda eğlendirici iken bir o kadar da rekabetçi ve savunmayı öğretme amaçlı olabilmektedir. Özellikle *Vazha Pshavela*’nın oyun tanımına baktığımızda oyunun geçmişten bugüne insanların yaşam mücadelesi içerisinde yaşadıklarının bir öğretisi olduğu üzerinde durmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında oyunun kültürel yönden bir aktarım ve gelişim içerisinde olduğu söylenebilir. Çünkü toplumlar geçmişte yaşadıklarını ve geleneksel değerlerini zamanla kültür etkileşimi ve birliği ile başka toplumlara aktarırlar. Oyun da bu geleneksel değerlerden biridir. Artvin’de Türk Gürcü, Laz ve Hemşin halkları bir arada yaşamakta olup kültürlerini birbirlerine aktarmaktadırlar.

Bu makale yörede oynanan çocuk oyunları üzerinden farklı kültürlerin zaman içinde birbirlerinden etkilenip bir kültür birliği oluşturduğunun kanıtıdır.

2020 yılı itibariyle Artvin merkez ve ilçelerindeki Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin halklarının yaşadığı köyler içerisinden, 50-75 yaş arası rastgele seçilen 25 kaynak kişiden; Koco, Bila, Koçivara, Ceviz, Lik, Gizlen Ku’ku, Konç, Yüzük, Saklambaç, El Üstünde Kimin Eli Var? , Turşibe, Kula Kula, Hoçiyar, Çelik Çomak, Dokuztaş, Guğuna, Çot, Cevizde Yüzük, Mila, Gocoy, Bilay, Topalay, Ku’ku Melay, Kala, Onçivara, Damaleba Nahva, Domino,

Dombiliç, Met Değnek, Sürük, Ku'ku Papula, Keremındı, Hoçuvvara, Köy Köçtü, Gorobina, Bilobina adlı oyunlar derlenmiştir.

Artvin ve ilçelerine ait bu köylerden derlenen çocuk oyunlarını incelediğimizde bazı oyunların kültürle birlikte aktarılıp etkileşim göstererek devam ettiğini görmek mümkündür. Bu etkileşim ya oyunun adında ya oynanma şeklinde ya da oyunun oynandığı malzeme ve isminde kendini gösterir.

Amaç: Derleme sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda derlemesi yapılan bu Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin köylerinde oynanan çocuk oyunlarının kültürel birlik ve etkileşim açısından tespitinin yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Derlenen oyunların adı ve oynanma şekli hakkında alınan bilgiler kaynak kişi ve köyün adı belirtilerek yazılmıştır. Bu derleme yapılırken kaynak kişilerle birebir görüşme yapıp oyunu anlatan kaynak şahıs, oyunun adı, oynanma şekli ve oyunun oynandığı köyün adı başlıkları altında veri toplama yöntemi uygulanmıştır. Uygulanan yöntem doğrultusunda elde edilen oyun örnekleri incelendiğinde; derleme yapılan Artvin ve ilçelerindeki bu köylerde oynanan bazı oyunlarda;

* Aynı ilçelerin farklı köylerinde oynanan bazı oyunların isimleri farklı fakat oynanma şekillerinin aynı olduğu,

* Farklı ilçelere ait köylerde oynanan bazı oyunların da farklı isimlerle ancak oynanma şeklinin aynı olduğu,

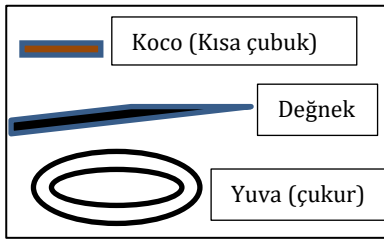
* Bazı oyunların da aynı araç gereçle farklı şekilde de olsa aynı amaca yönelik oynandığı belirlenmiştir.

Bu bulgulara oyun örnekleri sonunda yer verilmiştir.

Artvin Yöresinden Derlenen Bazı Oyun Örnekleri

Köyün Adı: Yanıklı Köyü-Merkez/Artvin

Oyunun Adı: Koco Oyunu

Oynanma Şekli: 15-20 cm uzunluğunda silindirik şeklinde ağaç parçası yapılır. Buna "Koco" denilir. Koco düz bir alana dikilir. Oyuncular 5-10 kişiden oluşmaktadır. Oyuncuların ellerinde değnek vardır ve bu değnekler oyuncular tarafından işaretlenmiştir. Kimi değneğine şekil yapar, kimi oyuncu çentik atarak değneğini

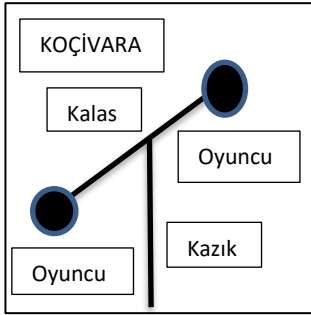
işaretler. Oyunculardan herhangi biri diğer oyuncuların işaretlemiş olduğu değnekleri de toplar ve kafasının arkasından geriye doğru atar. Değneklerden en altta kalan değneğin sahibi ebe olur. Ebe bu şekilde seçilir. Ebe Koco'nun başında durur. Oyuncular sırayla 8-10 metre uzaklıktan elindeki değneği atarlar ve dikili olan Koco'yu vurmaya çalışırlar. Değnek eğer Koco'yu yerinden oynatır ya da devirirse ebe atış yapmak zorunda kalır. Karşılıklı atışlar sonucunda vuramayan ebe olur. Ebe de Koco'ya elindeki

değnekle vurur ve mümkün olduğunca uzağa fırlatır. Bu arada diğer oyuncuların her birinin değneğinin sığacağı kadar yuvaları olur. Ebe Koco'yu belirlenen hedefe eliyle havadan atarak hedefe getirmeye çalışır. Hedefe ulaştığında ebe eğer Koco'ya ayağı ile basabilirse yeni ebe seçilir. Koco'nun sahibi olur. Bu arada havaya atılan Koco'yu hem takip etmeye hem de oyuncu yuvalarına sopasını saplamaya çalışır. Yuva kapıldığında da ebe değişir. Oyun bu şekilde devam eder. Bu oyun köyde oynandığı gibi yayla zamanı yaylada da oynanır. Yapılması gereken rutin işler bittikten sonra arta kalan zamanlarda eğlence amaçlı oynanmaktadır. Bu oyunun yetişkinler tarafından da oynandığı belirtilmiştir. (KK-1)

Aynı oyun Şavşat'ın Maden köyünden Kemal BÜLBÜL tarafından "Gocoy" adıyla anlatılmaktadır. Mücadele ve çeviklik gerektiren rekabete dayalı eğlence için oynanan bir oyundur.

Köyün Adı: Yanıklı Köyü-Merkez/Artvin

Oyunun Adı: Koçivara Oyunu

Oynanma Şekli: Ağırlıkları birbirine denk 2, 4 veya 6 kişi ile oynanan eğlenceli bir oyundur. Uzun bir kalasın uç kısımlarına oyuncular sırası ile oturur. Kalasın tam ortasından yere dikilmiş kazık vardır. Kalas bu kazığın etrafında döner. Bu düzeneğe "Koçivara" denilir. Oyuncular kalasın uçlarına sırasıyla asılır. Her iki tarafta da eşit sayıda oyuncu olur. Birbirlerini havalandırmaya çalışırken aynı zamanda düşürmeye de çalışırlar. Hem dönerler hem de inip kalkarlar. Denge

gerektiren tehlikeli fakat eğlenceli bir oyundur. Bu yüzden Koçivara genellikle çimenlik alanlara kurulur. Tahterevalli oyunundan farklı olarak Koçivara'ya binen çocuklar ayaklarını yere vurarak Koçivara'yı kendi eksenini etrafında döndürürler ve Koçivara üzerinde uzun süre kalmaya çalışırlar. Tahterevalli de ise çocuklar tahterevalli üzerinde ayaklarını yere vurarak yukarı aşağı hareket ederler. Koçivara oyunu köylerde ve yaylalarda rutin işler bittikten sonra arta kalan zamanda kolayca kurularak eğlence amaçlı oynanan bir oyundur. Çocuklar bu oyunda birbirlerinin dayanma gücünü sınarlar. Yetişkinler tarafından da sevilerek oynanan bir oyundur. (KK-3).

Aynı oyunu Borçka ilçesinin Arkaköy köyünden İsa Atar ile Murgul ilçesinin Başköy köyünden Necati Akdemir "Onçivara", Yusufeli ilçesinin Günayla köyünden Mustafa Gümüş "Hoçiyar", Ardanuç ilçesinin Aşağı Irmaklar köyünden Atilla Irmak da "Hoçuvara" adıyla anlatılmaktadırlar.

Anlatılan bu oyunu incelediğimizde Artvin'in farklı ilçelerinde, farklı isimle eğlence amaçlı olarak aynı şekilde oynandığı görülür.

Ayrıca bu oyun Gürcistan'ın Acara Bölgesi'nde de "Oçuvara" adıyla aynı şekilde eğlence amaçlı oynanmaktadır.

Tekirdağ ilinin Balkan göçmenlerinden oluşan Küçükyoncalı köyünde ise bu oyun “Çıkrancık” adıyla oynanmaktadır. Eğlence dışında sosyal amaçlı da oynanan Çıkrancık; evlenme çağındaki genç erkeğin hoşlandığı kızla birlikte bindiği ve kız delikanlıyı isterse Çıkrancık’ı döndürdüğü, istemezse Çıkrancık’tan attığı bir oyundur. Eş belirlemek için de oynanır (URL-1).

Köyün Adı: Sümbüllü (Sinkot) Köyü-Merkez/Artvin

Oyunun Adı: Ceviz Oyunu

Oynanma Şekli: En az 4 cevizle oynanır. Cevizler ortalarından kenarları kırılmadan yarım ay şeklinde açılır ve içi boşaltılır. Cevizler bir tepsiye ters çevrilerek dizilir. Oyunculardan biri bir adet fasulye tanesini bir cevizin altına saklar. Diğer oyunculardan biri bir cevizle dokunur. Ancak açmadan önce fasulyeyi gizleyen oyuncu ona “dolu mu, boş mu?” sorusunu sorar. Fasulye dokunduğu cevizin altındaysa oyun yinelenir. Üç kez üst üste aynı oyuncuya sorulur. Üçünde de dolu olan cevizi bilirse oyunu kazanır. Üçünde de dolu olan cevizi bilemezse fasulyeyi saklayan kişi o olur. Oyun bu şekilde devam eder. Bu oyun daha çok kış geceleri evlerde kız çocukları tarafından oynanan bir oyundur. (KK-4)

Aynı oyun Artvin merkeze bağlı Ortaköy köyünden Ali Okal tarafından “Konç” adıyla anlatılmaktadır.

Ceviz oyunu merkeze bağlı iki farklı köyde farklı isimlerle aynı şekilde oynanmaktadır. Çocukların evlerde basitçe buldukları malzemelerle eğlence amaçlı oynadıkları bir oyundur.

Köyün Adı: Çevreli Köyü (Peterek)-Yusufeli/Artvin

Oyunun Adı: Yüzük Oyunu

Oynanma Şekli: 5-10 ya da daha fazla kişi ile de oynanır, çocuklar bildikleri tekerleme ya da sayışmalarla bir ebe seçerler. Ebenin bir elinde ucu bağlı mendil diğer elinin avuç içinde yüzük vardır. Avucunun içinde tuttuğu yüzüğü diğerlerine göstermeden oyunculardan birinin avucuna koyar ve “yüzük kimde?” diye sorar. Doğru bilen yüzüğü alır. Ebe bilemeyenine eline ceza olarak ucu bağlı mendille vurur. Oyun bu şekilde devam eder. (KK-7)

Oyunun Adı: Saklambaç Oyunu

Oynanma Şekli: 8-10 kişi ile de oynanabilir. Bilinen tekerleme ya da sayışmalarla bir ebe seçilir. Ebe gözünü yumar ve 20’ye kadar sayar. Ebe sayarken diğer oyuncular saklanırlar. Ebenin sayması bitince “Önüm arkam sobe; saklanmayan ebe” der; gözlerini açar ve saklanan oyuncuları bulmaya çalışır. Bulduğu oyuncuyu saydığı yere oyuncu gelmeden önce gelerek sobelerse ebe kazanır. Ebe sobeleyene kadar oyuncu ebenin saydığı yere gelerek ebeyi sobeleyebilir. Diğer oyuncuların hepsi ebeyi sobelerlerse ebe tekrar ebe olur ya da ebenin en son sobelediği ebe olur. (KK-7)

Aynı oyunu Artvin merkeze bağlı Ortaköy köyünden Ali Okal “Gizlen Ku’ku”, Yusufeli’nin Dokumacılar köyünden Kıyafet Kaplan “Turşibe”, Şavşat’ın Maden köyünden Cafer Torun “Ku’ku Melay”, Kemalpaşa’nın

Kazimiye köyünden Gülsen KİBAR “Ku’ku Papula”, Borçka’nın Arkaköy köyünden İsa Atar “Damaleba Nahva” ve Murgul’un Başköy köyünden Necati Akdemir “Saklambaç” adıyla anlatmaktadırlar.

Saklambaç oyununa baktığımızda oyunun farklı ilçelere ait köylerde farklı isimlerle oynandığı görülmektedir. Oyunu anlatan kişiler oyunların adlarını büyüklerinden bu şekilde öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Oyunun Adı: El Üstünde Kimin Eli Var?

Oynanma Şekli: Kişi sayısı fark etmez. Ebe seçilir. Ebe yere kurbağa şeklinde yatar. Diğer oyuncular ebenin sırtına ellerini üst üste koyarlar. Bitince ebeye “el üstünde kimin eli var?” diye sorarlar. Ebe bilirse en üstte eli olan kişi ebe olur; bilemezse ceza olarak bilene kadar ebelik yapar. (KK-7)

Köyün Adı: Gün Yayla Köyü-Yusufeli/Artvin

Oyunun Adı: Kula Kula Oyunu

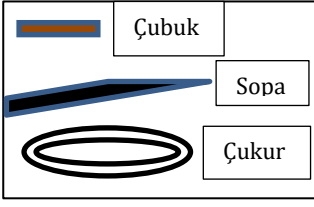
Oynanma Şekli: 9 adet pikal taşı, yassı taş ya da kiremitten yapılmış küçükten büyüğe yassı taşlar ve bir top ya da paçavra denilen bez parçaları ile top yapılarak oynanır. Çocuklar savunmacı ve oyun yapıcı olarak iki gruba ayrılır. Amaç, üst üste dizilen Kula taşlarını topla devirip tekrar üst üste dizmektir. Savunmacı olan grup taşları üst üste dizdirmemeye çalışacak ve diğer grubu taşlara yaklaştırmayacaktır. Savunmacı grup dizili taşların başına birini koyar. Diğer grup karşı tarafa geçerek topu atar ve taşları devirmeye çalışırlar. Taşlar devrildikten sonra oyun yapıcılar bir yandan taşlara doğru yaklaşır. Taşların başında duran savunmacı taşlara yaklaşan oyuncuları topla vurarak oyun dışına atmaya çalışır. Top değen oyuncu taşları elleyemez. Bu arada diğer oyun yapıcılar kendilerine top değmeden dokuztaş üst üste dizmeye çalışırlar; dizerlerse oyunu kazanırlar. Bu oyun Harmanlarda, Koridyet, Çabuk ve Karataşlarda (köyün içinde olan yer isimleri) çok oynanan oyundur. (KK-9)

Aynı oyunu Yusufeli’nin Narlık köyünden Ayla Sarıkaya “Dokuztaş”, Şavşat’ın Veliköy köyünden Hükminaz Sancar “Çot”, Borçka’nın Arkaköy köyünden İsa Atar ve Murgul’un Zorlu köyünden Nurten Balcı “Domino”, Hopa ilçesinin Çavuşlu köyünden Gülbeyaz Kibar “Dombiliç” ve Arhavi ilçesinin Üçırmak köyünden Fatma Akdemir “Keremındı” adıyla anlatmaktadırlar.

Dokuztaş oyununu incelediğimizde yine diğer oyunlarda olduğu gibi Artvin’in farklı ilçelerindeki köylerde farklı isimlerle aynı şekilde oynandığı görülür.

Köyün Adı: Narlık Köyü- Yusufeli/Artvin

Oyunun Adı: Çelik Çomak Oyunu

Oynanma Şekli: İki grup arasında oynanır. Yere yuvarlak bir çukur açılır. Ortasına bir ağaç parçası ya da çubuk yerleştirilir. Çukurun başında gruptan bir kişi bulunur. Eline sopa alır ve sopayla çubuğa vurarak çubuğu karşı gruba atar. Karşı grup çubuğu sopalarıyla karşılarırsa puanı onlar kazanır. Eğer çubuğu

karşılayamazlarsa puan çukurun başında duran kişi alır. Oyun bu şekilde devam eder. (KK-10)

Aynı oyun Murgul ilçesinin Başköy köyünden Necati Akdemir tarafından da aynı adla anlatılmaktadır.

Yine bu oyunu Kemalpaşa ilçesinin Kazimiye köyünden Gülsen Kibar “Met Değnek”, Murgul’un Başköy köyünden Necati Akdemir “Gorobina” ve Murgul’un Ardıçlı köyünden Yusuf Hacıoğlu “Bilobina” adıyla anlatmaktadırlar.

Ayrıca bu ve buna benzer olup malzemesi kısa ve uzun çubuk olan oyunları Artvin merkeze bağlı Hızarlı köyünden Mehmet Yılmaz “Lik”, yine Merkez köy olan Yanıklı köyünden Zenifer Avcı “Bila”, Borçka’nın Arkaköy köyünden İsa ATAR “Kala”, Şavşat’ın Maden köyünden Kemal Bülbül “Bilay” adıyla anlatmaktadırlar.

Ayrıca Şavşat’ın Akdamla köyünden Murat Yılmaz ve Şavşat’ın Eskikale köyünden Âdem Seçkin tarafından “Mila” adıyla anlatılmaktadır.

Âdem Seçkin, Mila oyununu şu şekilde anlatır:

İki grup arasında oynanır. Kısa çubuğa Mila denir. Çukur açılır, Mila çukura yerleştirilir. Birinci grup Mila’yı karşı tarafa atar. Eğer karşı taraf tutarsa Mila’yı atma hakkı onlara geçer. Amaç Mila’yı tutmak ya da gargani(sopa) ile çukurun gerisine veya çukura yakın yere düşürmektir. Çukurun gerisine giderse de Mila’yı atma hakkı diğer gruba geçer. Mila tutulamaz ya da gargani ile çukurun gerisine atılamazsa durduğu yerden garganiye atılır. Eğer Mila garganiye vurursa Mila atma hakkı yine 2. gruba geçer. Eğer vuramazlarsa 1. gruptaki oyuncu Mila’yı dakoda eder.

Dakoda etmek: Çukura bir ucu dışarda olacak şekilde yerleştirilen Mila’nın dışarda kalan ucuna gargani ile vurulur. Daha sonra havaya kalkan Mila gargani ile havadayken vurularak karşı tarafa atılır. Buna “dakoda etmek” denir. Düştüğü yerden tekrar dakoda edilir. Çukur içi dâhil 3 kez dakoda edilir. Durduğu yerden çukura adım sayılır. Adım sayısı ne ise alınan puan da odur. Örneğin 100 adım oldu, 100 sayı kazanılmış olur. Puan sayısı 1000 olan grup oyunu kazanır. Eğer dakoda ederken karşı taraf Mila’yı tutarsa dakoda eden grubun sayıları sıfırlanır.

Çelik Çomak oyunu aynı ilçelerin farklı köylerinde farklı adlarla oynandığı gibi yine aynı ilçenin farklı köylerinde aynı adlarla da oynanabilmektedir. Örnek verecek olursak Murgul’un Başköy ve Ardıçlı köylerinde Gorobina ve Bilobina gibi farklı adlarla fakat aynı şekilde

oyunırken Şavşat ilçesinin Akdamla ve Eskikale köylerinde de oyun “Mila” adıyla oynanmaktadır.

Yine bu oyunun farklı ilçelere ait köylerinde ise farklı adlarla oynandığı görülür. Yusufeli ilçesinin Narlık köyünde “Çelik Çomak” adıyla oynanan oyunun Kemalpaşa ilçesinin Kazimiye köyünde “Met Değnek” adıyla oynanması bu duruma uygun bir örnektir.

Oyunun Adı: Guğuna Oyunu

Oynanma Şekli: Cevize karşılıklı delik açılır ve içinden ip geçirilir. Eller zıt yönde hareket ettirilerek ip çekildiği zaman ses çıkar. Ebeveynler bu oyunu evdeki malzemelerden çocukların eğlenmesi ve el kaslarının gelişimini desteklemesi amacıyla yaparlar. Eskiden oyuncağın olmadığı ya da oyuncağa ulaşmanın zor olduğu zamanlarda tercih edilen bir oyun aracı olarak kullanılmıştır. (KK-10)

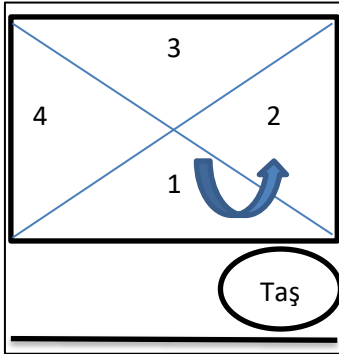
Köyün Adı: Kurudere Köyü-Şavşat/Artvin

Oyunun Adı: Cevizde Yüzük Oyunu

Oynanma Şekli: Oyun en az 2 kişi ile ve 3 cevizle oynanır. Bir ceviz tam orta çizgisinden iki eş parçaya ayrılır, içleri temizlenerek yüzük konulup kapatılır. Yüzük sadece 1 adet cevizin içine konular. 3 ceviz avuç içinde karıştırılır. Diğer oyuncudan içinde yüzük olan cevizi bulması istenir. Bulursa cevizleri eline alarak diğer oyuncuların bulması için cevizleri avucunda karıştırır ve diğer oyuncunun bulmasını ister. Oyun bu şekilde devam eder. Bu oyun el-göz koordinasyonu ve dikkat gerektiren bir oyundur. (KK-12)

Köyün Adı: Eskikale Köyü-Şavşat/Artvin

Oyunun Adı: Topalay (Çizgi) Oyunu

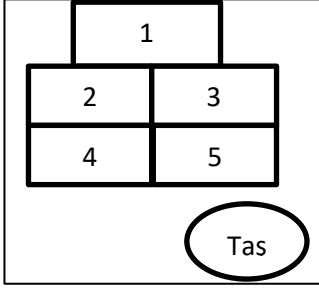

Oynanma Şekli: Yere zarf şeklinde şekil çizilir. Her odaya 1---4 arası sayılar yazılır. Şeklin yaklaşık 1 metre uzağına çizgi çizilir. Oyuncu çizgi üzerinden taşı 1 numaralı odaya atar. Atamazsa diğer oyuncuya geçilir. Önce 1 numaralı odadan başlayarak tek ayak ile taş ok yönünde 1 numaralı odaya gelene kadar gezdirilir. Daha sonra oyuncu çizgiye geçerek taşı 2 numaralı odaya atar. Atamazsa hak diğer oyuncuya geçer. Tekrar 1 numaralı odaya gelene kadar taş tek ayak ile ok yönünde gezdirilir. En son 4 numaralı odayı da bitirene kadar oyun bu şekilde devam eder. 4 numaralı oda da bitirilip tekrar 1 numaralı odaya gelindiğinde 4 oda turunu da tamamlayan oyuncu çizgiye gelip arkasını döner ve arkası dönükken geriye doğru taşı atar ve taş hangi odaya gelirse o oda oyuncunun olur. Diğer oyuncular o odaya ayak basamaz ve taşını gezdiremez. Oyun bu şekilde devam eder. (KK-16)

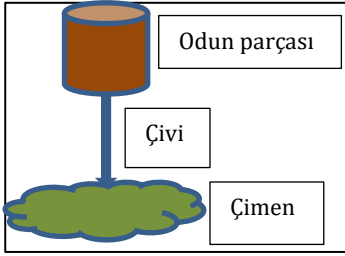
Köyün Adı: Kazimiye Köyü-Kemalpaşa/Artvin

Oyunun Adı: Sürük (Çizgi) Oyunu

Oynanma Şekli: Yere yandaki gibi çizgiler çizilir. 1 numaralı şeklin içine taş konulur. Daha sonra ayak dışı ile taş sırayla 2, 3, 4, 5 şeklinde tek ayakla sürülerek ilerletilir. Eğer taş çizginin üstüne ya da dışarı çıkarsa oyuncu yanar ve sıra diğer oyuncuya geçer. Tekrar başa döndüğünde oyuncu kaldığı yere taşı eliyle sürükler. (KK-20)

Oyunun Adı: Biz Oyunu

Oynanma Şekli: En az 2 kişiyle yumuşak çimende oynanır. Yaylalarda oynadığımız bir oyundur. Kısa, silindirik şeklindeki odun parçasının yuvarlak ucuna çivi çakılır. Çivinin toprağa batması sağlanır. Çivi toprağa batmadığı zaman oyuncu kaybeder ve oyun diğer oyuncuya geçer. Oyun "Pur, Arka, Zillet"

isimleriyle farklı el hareketleriyle de oynanır. (KK-20)

Köyün Adı: Aşağı Irmaklar Köyü-Ardanuç/ Artvin

Oyunun Adı: Köy Köçtü Oyunu

Oynanma Şekli: En az 6 kişi ile oynanır. Yuvarlak halka şeklindeki alanda küçük delikler açılır, bir de ortadan delik açılır. Bir kişi ebe olur. Her kişide değenek (değnek) olur (ebe de dâhil). Ebe "köy göçtü, neneler dağa kaçtı" der. Bu sırada kişilerin değenekleri çemberdeki deliklerde olur. Ebe "köy göçtü" dediği an herkes değenek deliklerini değiştirmek mecburiyetindedir. Bu değişiklik sırasında ebe değeneğini boş deliğe sokar, boşta kalan kişi de ebe olur ve oyun tekrardan başlanır. Eğer ebe değeneğini deliğe sokamazsa tekrar ebeliği devam eder. (KK-22)

Bulgular ve Analiz: Artvin yöresinden derlenen oyunlara bakıldığında farklı isimlerde olup aynı şekilde oynanan oyunlar dikkatimizi çekmektedir. Artvin'in zengin bir kültüre sahip olduğundan bahsetmiştik. Derlenen oyunlara baktığımızda bu zenginlik göze çarpar. Yörede var olan yayla kültürü, yaylaların birbirine yakın veya ortak oluşu, köyler arasındaki ticari ilişkiler, kız alıp-verme vb. unsurlarla Artvin yöresinde yaşayan Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin halkları çocuk oyunlarını birbirlerine aktarmışlardır. Bu oyunlar zaman içinde yörede yaşayan halkların dilleri ve kültürleri ile bütünleşmiş; oyunlar halkların kendi dillerine göre etkileşime uğramışlardır. Örneğin; Lazca' da Keremındı kiremit taşı demektir ve Dokuztaş oyunu Keremındı adıyla oynanırken bu oyuna Hemşincece Dombiliç oyunu denilmektedir. Başka bir örnekte ise, Türkçede Saklambaç

oyunu, Hemşincede Ku'ku Papula, Gürcücede Damaleba Nahva ve Ku'ku Melay adıyla oynanmaktadır.

Koçivara oyununun yöredeki halkların dillerine göre 1-2 harf değişikliği yapılarak uyarlanmış olduğu gözlenmekte olup oyun aynı şekilde oynanmaktadır.

Türkçede Çelik Çomak adıyla oynanan oyun, Hemşincede Met Değnek, Gürcücede Gorobina, Bilobina, Bilay, Mila ve Kala adıyla oynanır. Oyuna adını veren kısa çubuktur.

Yukarıdaki oyunlar yöreden rastgele seçilen Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin köylerindeki sadece 25 kaynak kişiden alınmış olup bu örnekler çoğaltıldıkça hala belleklerde saklı kalan oyunlarda da aynı şekilde yöredeki kültür birliği ve kardeşliği açıkça görülecektir.

Bu durum Artvin yöresindeki çocuk oyunlarının halklar arası kültür birliğinin varlığını göstermektedir. Ayrıca bu oyunlar yaylalarda ve köylerde kız erkek farkı gözetmeksizin eğlence, sosyalleşme, beceri kazanma gibi unsurları amaçlayan oyunlardır.

Sonuç

Artvin yöresinde yaşayan Türk, Gürcü, Laz ve Hemşin halklarının sözlü anlatımlarındaki oyun örneklerinde kültürlerin birbirlerini etkilemiş ve birbirleriyle kaynaşmış oldukları görülmektedir. Bir kültür varlığı olan çocuk oyunlarındaki çeşitlilik gelenekler, sosyal hayat, dil gibi unsurlar yoluyla geçmişten bugüne yöre halkları arasında taşınarak öğrenilmiştir. Öğrenilen bir oyuna halk kendi kültür öğelerini de katarak oyunun çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu etkileşim ve kaynaşma sonucunda da ayrılmaz bir kültür birliği ve kardeşlik oluşmuştur. Bu oyunların ve bu kültür birliğinin yaşatılması önemlidir. Halk kültürünün önemine dikkat çeken Artun(2006), "*Bugün üzerinde yaşadığımız toprakların tarihi, insanlığın uygarlık tarihi ile özdeştir. Halk kültürünün korunması alanında yapılacak her türlü çalışma önemlidir*" şeklinde belirtir(Artun, 2006). Özellikle çağın teknolojik gelişmelerinden etkilenen bu oyunlar da diğer birçok kültür ürünleri gibi unutulmaya yüz tutmuştur. Halkın belleğinde saklı olan bu kültür ürünlerinin ve özellikle çocuk oyunlarının gün yüzüne çıkarılarak unutulmaması için yazılı ve basılı bir kaynak haline getirilmesi gerekir. Ayrıca kaynak haline getirilen bu kültür ürünleri eğitim sistemi içerisine dâhil edilerek gelecek nesillere de aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Artun, E. (2006). Halk kültürlerinin gelecek kuşaklara taşınması". *turkoloji.cu.edu.tr* (Erişim: 12.06.2020)

Johan, H. (2006). "*Homo ludens - Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme*. (Çev.: M. A. Kılıçbay) İstanbul: Ayrıntı.

Türk Dil Kurumu. (2017). *Büyük Türkçe sözlük*. www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts (Erişim: 12.06.2020)

ვაჟა-ფშაველა, V. P. (1900). “მოხვედ მშვიდობით” “mokhved mshvidobit” ჟევ.
[“Selametle Geldin”]. (s.76). გაზ.“ივეროს”Gazete.“İveria”.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.trthaber.com/haber/yasam/600-yillik-yoruk-gelenegi-cikrancik-tahterevallisi-431310.html> (Erişim: 05.11.2020)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Hasan Avcı, Yanıklı Köyü-Merkez/Artvin
- KK-2: Zenifer Avcı, Yanıklı Köyü-Merkez/Artvin
- KK-3: Atilla Altun, Yanıklı Köyü-Merkez/Artvin
- KK-4: Seçil Halvaç, Sümbüllü (Sinkot) Köyü-Merkez/Artvin
- KK-5: Mehmet Yılmaz, Hızarlı Köyü-Merkez/Artvin
- KK-6: Ali Okal, Ortaköy (Berta)-Merkez/Artvin
- KK-7: Aytül Polat, Çevreli Köyü (Peterek)-Yusufeli/Artvin
- KK-8: Kiyafet Kaplan, Dokumacılar Köyü-Yusufeli/Artvin
- KK-9: Mustafa Gümüş, Günyayla Köyü-Yusufeli/Artvin
- KK-10: Ayla Sarıkaya, Narlık Köyü-Yusufeli/Artvin
- KK-11: Hükminaz Sancar, Veliköy-Şavşat/Artvin
- KK-12: Suna Demir, Kurudere Köyü-Şavşat/Artvin
- KK-13: Murat Yıldız, Akdamla (Çıxta) Köyü-Şavşat/Artvin
- KK-14: Adem Seçkin, Eskikale (Ustamis) Köyü- Şavşat/Artvin
- KK-15: Kemal Bülbül, Maden (Bazgiret) Köyü-Şavşat/Artvin
- KK-16: Kadir Demir, Eskikale Köyü-Şavşat/Artvin
- KK-17: Cafer Torun, Maden (Bazgiret) Köyü-Şavşat/Artvin
- KK-18: İsa Atar, Arkaköy (Ararık Köyü)-Borçka/Artvin
- KK-19: Gülbeyaz Kibar, Çavuşlu Köyü-Hopa/Artvin
- KK-20: Gülsen Kibar, Kazimiye Köyü-Kemalpaşa/Artvin
- KK-21: Fatma Akdemir, Üç Irmak Köyü-Arhavi/Artvin
- KK-22: Attila Irmak, Aşağı Irmaklar Köyü-Ardanuç/Artvin
- KK-23: Nurten Balcı, Zorlu (Thlazor) Köyü-Murgul/Artvin
- KK-24: Necati Akdemir, Başköy-Murgul/Artvin
- KK-25: Yusuf Hacıoğlu, Ardıçlı (Durça) Köyü-Murgul/Ar